

c) La planificació lingüística

LENGUA CATALANA I FUTUR:
NOTES DES D'UNA PERSPECTIVA ECO-SISTÈMICA*

per Albert BASTARDAS I BOADA

Secció de Lingüística General de la Universitat de Barcelona

Intentar respondre adequadament a les preguntes que cada vegada més ens fem sobre el futur de la llengua catalana implica necessàriament disposar de paisatges conceptuals sobre el manteniment i el canvi lingüístics, és a dir, sobre la vida i la mort de les llengües dels humans. En aquesta segona meitat del segle xx s'ha produït el sorgiment de noves perspectives teòriques altament interessants que ens van permetent de concebre més adequadament els factors i la dinàmica de la complexa vida dels organismes i dels seus productes. La teoria de sistemes, la cibernètica, la investigació en ecologia, etc., ens aporten, doncs, avui idees i formulacions que ens poden ser de gran utilitat a l'hora d'intentar comprendre les vicissituds històriques i futures dels codis i comportaments lingüístics, tal com ja han demostrat algunes interessants aportacions existents (p.ex., ARACIL, 1982; HAUGEN, 1972; o MACKEY, 1991). Seguint aquesta orientació esbossarem en aquest petit treball una anàlisi forçosament esquemàtica però alhora macroscòpica i ecològica que ens permeti veure la dinàmica de la situació sociolingüística a Catalunya i les mesures d'intervenció que podrien resultar més pertinents per tal d'anar construint el futur de manera positiva per a l'estabilitat i normalitat del català.

* Comunicació presentada al 7è *Cotloqui de la North American Catalan Society* (Berkeley, Califòrnia, 2-4 de juny de 1993) basada en la reelaboració de la conferència «La llengua catalana: perspectives de futur» pronunciada a les *II Jornades de Llengua i Ensenyament* (Barcelona, setembre de 1992).

1. LA DINÀMICA ECO-SISTÈMICA

Una de les premisses d'aquesta nova visió de sistemes és veure la realitat holísticament i dinàmicament, és a dir, com un tot interrelacionat i en constant evolució més que no pas com un conjunt fragmentat i estàtic (CAPRA, 1982). Aplicant aquest punt de vista pot ser bo, doncs, d'interrelacionar el futur no només amb el present sinó també amb el passat. És a dir, partirem del fet que no podrem entendre gaire el futur si no som capaços almenys de fer-nos una explicació coherent, rigorosa i al màxim d'acostada a la realitat tant sobre els fenòmens actuals com sobre el passat que en gran mesura els ha determinat. Els fenòmens sobre els quals ara es treballa (l'ensenyament del català, els problemes del seu ús social, etc.) no són, doncs, fonamentalment un resultat del present sinó més aviat de situacions històriques anteriors.

I és que, com diuen els sociòlegs, les situacions poden perpetuar-se en l'esdevenidor tot i que les causes que les vagin ocasionar deixin ja de ser presents. És a dir, a Catalunya, malgrat els canvis polítics dels darrers quinze anys, continuen persistint problemes sociolingüístics derivats dels esdeveniments polítics i demogràfics ocorreguts abans de 1975, ja que molts comportaments i normes lingüístics de les institucions i de la població en general s'han perpetuat inercialment, de manera automàtica i fins i tot subconscient. Els canvis socials massius es produeixen, si de cas, de manera abrupta quan hi ha esdeveniments importantíssims, és a dir, quan hi ha una subordinació política, una dictadura, una desfeta militar, etc. Aleshores sí que es poden produir grans canvis en la societat i alterar-se els comportaments socials, però si no hi ha grans fets d'aquest tipus, els comportaments humans poden tendir sovint a la persistència, a la continuïtat. És important, en conseqüència, que intentem adoptar aquesta visió global entre passat, present, i futur.

Per començar a construir aquest marc teòric que ens permeti interpretar adequadament la realitat ens va molt bé recórrer analògicament a formulacions de l'ecologia com ara el concepte d'ecosistema —*un nivell de referència format per individus vius discontinus, juntament amb els materials que resulten de la seva activitat (...) així com la matriu o entorn físic en què estan inclosos i on es desenvolupa la seva activitat* (MARGALEF, 1991)— i a la teoria de la interacció entre espècies, molt útils per il·luminar els processos del comportament lingüístic humà, en especial en casos com el català en què es produeix una interacció entre dos grups o dues espècies, la interacció no és només binària, de dos, sinó que és ternària, de tres elements, perquè hi ha un altre gran factor que en termes ecològics no

podem oblidar: el medi ambient. Doncs en el terreny lingüístic podem fer una analogia semblant. Així, en el nostre cas, tenim un grup lingüístic autòcton, de llengua primera catalana que en un moment donat de la història va entrant en estret contacte en el territori propi amb un altre grup lingüístic veí, el de llengua primera castellana, per successives irrupcions migratòries. I aquest contacte es produeix en un medi determinat que, evidentment, conté una gran quantitat d'elements però, en especial, alguns de gran impacte damunt dels comportaments lingüístics de les poblacions. En el pla del medi sòcio-cultural podríem postular que aquest contindria comunicacions lingüístiques del tipus «institucionalitzat» —no només les referents a les emeses per institucions oficials sinó també per totes les organitzacions i els rols públics no-oficials— que constituïrien aquesta mena d'espai sociolingüístic que surt del control directe de l'individu i al qual cadascun de nosaltres s'hi troba sotmès. Comunicacions com ara les produïdes per un mestre fent la classe, per un locutor de ràdio i televisió quan està en antena, per un funcionari d'una administració quan està atenent un ciutadà, les inscrites en rètols o impresos, etc. —les *institucionalitzades*—, s'oposarien a les que efectuem els individus com a éssers particulars, amb els nostres familiars, amics, veïns, etc., que rebrien, doncs, la denominació d'*individualitzades* (CORBEIL, 1980). En el cas dels grups lingüístics en contacte en un mateix territori indiferenciat tots tenen al damunt potencialment les mateixes comunicacions institucionalitzades: uns i altres treballen en organitzacions compartides, poden triar de veure els mateixos canals de televisió, tenen accés a les mateixes emissores de ràdio, als mateixos diaris, a la mateixa retolació pública, a la mateixa publicitat, poden anar al mateix sistema escolar, es poden trobar amb unes mateixes normes d'ús lingüístic en les seves relacions amb les institucions oficials i amb les organitzacions o empreses no-oficials, etc. Tot això forma un camp enorme de missatges que, en el marc de l'ecosistema global, semblarien tenir —com ara veurem en els exemples històrics— una gran importància en la determinació en el temps d'allò que els dos grups en contacte puguin fer en l'altre pla, en el sistema de les comunicacions individualitzades. (Fixem-nos, de passada, que sobre aquest camp de les comunicacions institucionalitzades tenim precisament molta menys informació sociolingüística. Ignorem, per exemple, quina és la proporció d'ús dels codis lingüístics en el conjunt de l'activitat sòcio-econòmica del país, les seves funcions, les competències lingüístiques de les diferents professions, etc. S'ha tingut més aviat poca consciència de la importància de l'estudi i la quantificació d'aquest tipus de comunicacions, que, en canvi, poden ser decisives per tal com constitueixen, fent la metàfora ecològica, una

part essencial del medi ambient sòcio-cultural d'enorme influència potencial damunt dels comportaments lingüístics individualitzats.)

En el procés sociolingüístic català hi ha un altre fet molt important que cal esmentar i aclarir i que explica l'extraordinària complexitat de la situació present: la doble causació. Habitualment les situacions de multilingüisme o de contacte o conflicte lingüístics s'han produït fonamentalment per dos factors. Un primer factor és el de subordinació política: una comunitat lingüística passa a ser part, per victòria militar o per unió dinàstica o per acord polític, d'una altra unitat més gran que, de fet, la subordina políticament. Aquest fet ocasiona normalment l'entrada de la llengua estrangera en el territori autòcton. L'altre cas és el contacte per migració: desplaçament físic de població cap a un altre territori habitat per un altre grup lingüístic. Tots dos casos poden produir, en més o menys grau, la bilingüització de les poblacions que experimenten aquestes situacions. Es pot tractar, però, de diferents tipus de bilingüització. En el cas de la subordinació política, la influència pràctica s'exerceix fonamentalment i en primer lloc damunt de les comunicacions institucionalitzades, que són les controlables, les regulables per part del poder polític donat el seu caràcter precisament públic i observable. Si hom mira la història de la política lingüística francesa o espanyola, o també la britànica, es veu com els decrets, les ordres ministerials o la política fàctica exercida tenen èxit sobretot en les comunicacions institucionalitzades; és a dir, el que es controla és la llengua de l'administració, la de l'escola, la dels notaris, la de la retolació pública, la dels diaris, la de la ràdio, etc. En canvi, fixem-nos com, per exemple, el franquisme i els règims espanyols anteriors seus tenen menys èxit en el canvi i el control de les comunicacions privades, ja que aquestes comunicacions individualitzades, són molt més difícils de poder controlar i canviar directament. Per contra, els fenòmens de desplaçament migratori poden tenir influència sobretot en l'àmbit de les comunicacions particulars —entre veïns, companys de treball, d'escola, etc.— on et trobes amb els individus del grup ètnico-lingüístic que ha emigrat. Segons una o altra causació històrica el tipus de bilingüització serà, doncs, diferent. En el cas de la subordinació política la bilingüització s'acostuma a fer per mitjà de canals formals —escola, retolació pública, administració, ...— i, per tant, afecta menys al nivell oral informal i, en canvi, més en l'escrit i en el nivell oral formal, en especial, si, com en el cas català, la població només era alfabetitzada en el codi foraster. En el cas de contacte per migració, la bilingüització de la població receptora —si es produeix— serà oral i en el nivell purament informal i, evidentment, no té perquè afectar el pla escrit. Una altra diferència interes-

sant és que quan hi ha subordinació política la bilingüització acostuma a ser generalitzada, és a dir, del conjunt de la comunitat lingüística, mentre que quan hi ha contacte migratori només una part, en tot cas, de la comunitat lingüística —dependent, és clar, de les proporcions demogràfiques i de la intensitat del contacte— arriba a tenir competència i ús del codi del grup allòcton.

El cas català, com es veu fàcilment, és doncs, una experiència força característica pel fet que totes dues causacions es donen interrelacionades: ha tingut subordinació política i també irrupcions migratòries, aquestes, a més a més, de grans proporcions i en moments de màxima dependència política. Què ha produït això? Fixem-nos d'entrada que si no hi hagués hagut subordinació política el grau de bilingüització del grup de llengua catalana hauria estat molt menor i només, si de cas, en el nivell oral informal. Per contra, el grau de bilingüització del grup de llengua castellana hauria estat molt més gran perquè normalment el grup immigrant és el que arriba en situacions econòmiques més desesperades, amb consciència de desplaçament del seu lloc d'origen, i amb ganes de poder treballar i relacionar-se amb la gent del país d'acollida —encara que sigui simplement per sobreviure—; fets que provoquen, juntament amb l'exposició a un medi de comunicacions institucionalitzades en la llengua autòctona, que el grau de bilingüització de les poblacions immigrades sigui generalment alt, i, en especial, en la generació següent (vg. BASTARDAS, 1985).

Què ha ocorregut, doncs, en el cas català? Fonamentalment que, en lloc d'arribar el grup immigrant a una altra àrea lingüística que no coneixia la llengua dels nousvinguts, té en canvi, contacte amb una població que, en un ecosistema format en situació de subordinació política, ha estat majoritàriament bilingüitzada i alfabetitzada en el codi de la població que efectua el desplaçament. A part de la situació de dictadura i de desfeita política i militar, aquest fet de la asimetria de competències lingüístiques —els uns sabien la llengua dels altres i els altres no— podria explicar en gran part el fet que la majoria d'interaccions comencessin establint-se en castellà i anessin, així, creant la norma que esdevindria (quasi) general. En aquest context, la influència de la possible diferència d'estatus socioeconòmic —clarament observable en altres processos sociolingüístics— favorable en principi a la població autòctona, quedava minvada a causa de la diferència en les competències lingüístiques, que feia possible, per exemple, que molts patrons parlessin als treballadors immigrants en el codi d'aquests i no pas a l'inrevés. El fet de la bilingüització prèvia dels autòctons en la llengua dels immigrants feia, per tant, de la situació catalana un cas força diferenciat d'altres situacions típiques de recepció d'immigració.

El fet que la majoria de les relacions intergrupals es facin habitualment en castellà per part de tots dos interlocutors —tant l'immigrat com l'autòcton— pot ser, per tant, un fet de gran importància per al resultat del contacte, sobretot si tenim en compte la llei sociològica de perpetuació de les normes socials més enllà de les situacions estructurals que les van causar. Així, ara podem observar com, malgrat el no menyspreable grau de canvi polític dels darrers anys, la majoria d'interaccions entre els membres dels dos grups lingüístics continuen desenvolupant-se encara en la llengua dels immigrants i no pas en la dels autòctons, i això malgrat les campanyes que s'han fet des de les institucions polítiques autònomes. Ens trobem amb el fenomen de la persistència dels comportaments que així com ha causat que el català s'hagi anat parlant durant segles —malgrat els seus canvis interns— també ara pot causar la perpetuació de la norma intergrupala a favor del castellà, ja que aquesta s'ha fet funcional; és a dir, està plenament instaurada i, en general, funciona perfectament per a les necessitats de la comunicació quotidiana de la població actualment resident a Catalunya. Aquesta norma s'ha fet rutina subconscient i, per a gran part dels ciutadans, constitueix precisament expectativa social consagrada, és a dir, és la normalitat. Veiem, doncs, com clarament s'ha establert una relació jerarquitzada entre les comunicacions institucionalitzades i les individualitzades dels dos grups coexistents, a la manera d'un supra-sistema que gradualment —dins del procés general de modernització de la societat catalana i espanyola— ha anat augmentant i sobreposant-se al sistema bàsic de comunicació dels individus, posant en perill *els mitjans pels quals qualsevol organisme* —humà en aquest cas— *manté la seva coherència d'acció* (WIENER, 1948) —en aquest cas, lingüístico-històrica.

Per tant, la política lingüística catalana té al davant un fenomen enormement complex i difícil de canviar a causa de la tendència a la persistència, a causa de la instauració de la norma en la ment dels individus. Però aquí hi hem de fer entrar ara una nova dimensió: el temps, i, sobretot, el temps bio-històric. Veiem, així, que independentment de les vicissituds de l'estructura lingüística de la societat, hi ha el fet del reemplaçament biològic dels agents socials, de la successió de les poblacions. I això pot tenir conseqüències socioculturals importantíssimes, sobretot en relació a la diferent repercussió dels contextos segons si els humans ens trobem en una o altra edat. Segons les lleis bio-psicològiques, superada la fase de socialització bàsica, com més adults siguem menys propensió tindrem, probablement, cap al canvi dels nostres comportaments, encara que el nostre context vagi canviant. Per contra, els mecanismes bio-psicològics fan que

quan som infants estiguem oberts d'una manera extraordinària a les influències del context. Per tant, fixem-nos que quan el franquisme, per exemple, es projecta sobre els catalans adults, aquests ja tenien normes interioritzades i ja funcionaven lingüísticament, cosa que fa que canviïn en molt poc grau les seves comunicacions individualitzades. Però en el cas dels nous infants la influència dels canvis contextuals sí que pot ser, com hem dit, molt més efectiva. De manera que el resultat de la repercussió de les comunicacions institucionalitzades —l'escola, els mitjans de comunicació, etc.— damunt de les noves generacions pot ser molt més important que no pas damunt dels adults. Per exemple, la nova generació pot tenir molt més grau de competència lingüística en un determinat codi que la que puguin aconseguir desenvolupar els seus pares en les mateixes circumstàncies. I aquest esquema teòric és, doncs, aplicable a tots els moments històrics, tant ara, en una situació d'intent de normalització lingüística amb un alt component de població immigrada, com abans, en una situació d'intent de substitució del codi autòcton. Per tant, una generació de llengua X que se socialitzi en un context de clar predomini de la llengua Y en les comunicacions institucionalitzades és molt probable que acabi bilingüïtzant-se en Y, sigui X o Y el català o el castellà indiferentment, a condició, és clar, que tingui el medi ambient adequat. El canvi intergeneracional, doncs, és un moment d'altíssima predisposició dels mecanismes bio-psicològics per ser influïts pel context.

Les noves generacions, per tant, poden portar canvis a una comunitat lingüística però també poden portar continuïtat, és a dir, poden canviar o fer persistir, com hem dit abans, les normes socials, els comportaments lingüístics. Així, en el cas català, s'ha produït un cert grau de canvi i tenim ara noves generacions que s'estan socialitzant en aquest nou marc. Quins resultats podem ara esperar, doncs? Seguint el nostre esquema teòric sembla clar que en el marc polític contemporani el sistema escolar —si funciona tal com ha de funcionar— pot aconseguir una bilingüïtzació en català de la població que no el té com a llengua primera, si més no en el pla de la comprensió. I aquí cal tenir en compte un nou element teòric: el desenvolupament de la competència emissora és diferent del de la competència receptora. Vol dir això que si no hi ha pràctica de l'expressió és molt probable que mai no s'arribi a dominar fluidament i còmodament un codi, i, per tant, que l'individu, quan pugui, eviti de parlar-lo. Globalment, doncs, la bilingüïtzació d'una nova generació no depèn només del sistema escolar, sinó també de les influències que rebí en el barri, dels seus companys i amics, de la televisió, etc., és a dir, de tot el seu medi ambient sociocultural.

Un dels grans interrogants és què passarà en les relacions intergrupals. És a dir, podran el conjunt de mesures preses fins ara arribar a alterar la llei de la persistència? Podran fer que la norma intergrupala favorable al castellà deixi de tenir «vida pròpia» i que respongui a les influències d'un nou context? Té l'actual ecosistema prou força per canviar-la? Fixem-nos que aquest és un dels grans problemes per resoldre en el marc de procés de normalització lingüística. L'un és l'alfabetització en el propi codi i l'ús del català estàndard en les funcions que li corresponen per part del grup autòcton i l'altre el canvi de la norma intergrupala. Adonem-nos que si algun dia ha de ser possible el canvi de la llengua primera del grup castellanoparlant —seguint la pauta d'altres processos d'evolució intergeneracional de poblacions immigrades— la primera condició és que el grup que ve de fora parli habitualment amb els autòctons en la llengua d'aquests. Si no la parlen ni amb els catalanoparlants, molt probablement —és clar— no la parlaran amb els seus fills. El primer objectiu, doncs, fóra aconseguir que les relacions intergrupals s'anessin produint en català, que és el que hauria d'haver passat en un país normal, sense subordinació política. Però aquest canvi de la norma intergrupala és un cas clar de retroacció: no depèn només d'un dels grups, en aquest cas el castellanoparlant sinó també del grup catalanoparlant. És, per exemple, com el cas dels anglòfons a Suècia: de seguida que s'adonen que són angloparlants els parlen en anglès, amb la qual cosa els impedeixen de poder desenvolupar la competència emissora en suec, malgrat el seu interès i conveniència —més que no pas aquí— de fer-ho. Sobre aquest fet, com ho hem exposat al llibre *Fet el futur* (1991), pot ser més difícil aconseguir en el cas català que els catalanoparlants deixin d'adaptar-se lingüísticament als castellanoparlants que no pas que aquests darrers s'adaptin als primers. Pel que es veu, la força de la norma en la ment dels catalanoparlants és tal, la seva automaticitat i subconsciència tan arrelades, que no és gens fàcil d'aconseguir arribar a la consciència de l'individu, convèncer-lo del canvi de norma i fer-li aplicar el nou comportament a la pràctica. Es tracta, doncs, d'un fenomen que cal estudiar més aprofundidament. Per exemple, fóra ara de molt d'interès saber què passa des del punt de vista de la norma intergrupala en els infants que han fet immersió o que han anat a escoles força catalanitzades. És en la infantesa on s'instauen moltes de les competències i de les normes socials i és fonamental, doncs, dedicar-hi la màxima atenció. Atès que no és pas impossible històricament canviar la norma ens cal saber si es trenca i, si es trenca, en quines condicions i en quins contextos sí i en quins no.

2. L'EVOLUCIÓ FUTURA

Fonamentalment hem vist fins ara la causació i l'evolució dinàmica d'aquesta causació en el marc de les lleis i els factors socioculturals i hem vist el començament del procés de normalització. Ara podem anar a veure, doncs, amb més coneixement, el futur. És a dir, cap on podem preveure que pot evolucionar aquesta situació sòcio-històrica? I, d'acord amb les perspectives d'evolució, què es pot fer, quina política cal per promoure, quins canvis? D'entrada, hem de fer sempre la distinció entre grups lingüístics, perquè aquesta és una de les grans variables de l'evolució del problema: la pertinença a un o altre grup de llengua primera. Per tant, hem d'analitzar separadament quina pot ser l'evolució del grup catalanoparlant i quina la del grup castellanoparlant. (Em referiré només a la població de la Catalunya estricta, ja que, encara que sembli paradoxal, no tenim gaires estudis fets sobre el conjunt de la població de l'àrea lingüística catalana i ignorem, per tant, moltíssimes coses. El que és clar, però, és que les dades de la Catalunya estricta no es poden pas generalitzar al conjunt de la població, ja que les situacions del País Valencià i de les Illes Balears són força diferents. De fet, encara que tinguéssim estudis conjunts hauríem de continuar mantenint analíticament la diferenciació dels tres universos, ja que les diferències en els aspectes polítics, lingüístics, de representacions de la realitat, etc., poden ser substancials.)

Respecte de la zona més avançada en el procés de normalització, la Catalunya estricta, sembla que en un futur a mitjà termini la població de llengua primera catalana continuarà transmetent, en general, la seva llengua a les noves generacions i no hi haurà d'haver problemes per arribar a tenir un domini adequat de la seva llengua com a instrument habitual de comunicació, tant oral com escrit, si el procés actual va avançant i millorant —com és d'esperar si no hi ha canvis polítics abruptes. La incertesa es presenta més aviat, com deia abans, en el terreny de les comunicacions intergrupals orals, en el qual es fa molt difícil preveure qualsevol evolució. Sembla que, en teoria, la situació pot anar canviant a mesura que avanci la bilingüïtzació en català del grup castellanoparlant, fet que pot possibilitar el creixement de l'adaptació al català per part dels seus components en les relacions amb els autòctons. Tot sembla indicar, segons els estudis de què disposem, que la nova generació de llengua primera castella no té, en principi, una ideologia contrària a parlar en català amb els catalanoparlants —excepte en casos molt reduïts. El que no podem endevinar, però, és en quin grau això es produirà, és a dir, si el canvi de norma serà majoritari o no. Així, doncs, si els catalanoparlants són

parlats en català pels individus d'origen immigrat és previsible que més autòctons que no pas ara sostinguin converses en català i no en castellà amb persones d'origen immigrat.

Pel que fa al grup de llengua primera castellana, presenta problemes importants en la transformació dels seus comportaments lingüístics. Un primer factor el constitueix la mateixa estructura de l'espai residencial. Vulguem o no vulguem, hi ha un índex important de segregació residencial. Sobretot en els cinturons perifèrics de moltes ciutats catalanes hi pot haver un autèntic aïllament, una autèntica suficiència demolingüística que fa que aquesta conversa intergrupal que volem que es produeixi en català gairebé no pugui ni donar-se potencialment, perquè molt sovint no hi ha en l'entorn interlocutors autòctons amb qui parlar. Per tant, en bona part de la població d'origen immigrat cal preveure que persistiran problemes de desenvolupament de la competència emissora en català, i, per tant, de dubte i incomoditat en l'ús d'aquest codi en converses amb persones de llengua primera catalana, que fàcilment poden portar a fer que continuï sent l'autòcton qui s'adapti al castellanoparlant i no a l'inrevés. Caldrà probablement acceptar, per tant, que en l'ecosistema actual un bon percentatge de la població d'origen al·lòcton no arribarà potser a desenvolupar una competència col·loquial i plenament fluida en català, precisament per la manca de situacions adequades de necessitat i pràctica social. Despareixeran els monolingües en castellà però no sabem en quin grau la competència en català que tindran serà posada en acció en l'activitat comunicativa d'una manera còmoda i habitual. Això dependrà, com ara veurem, dels contextos de cada individu.

Respecte d'aquest medi ambient sociocultural, i més concretament de les comunicacions institucionalitzades, què podem preveure que passarà en el sistema educatiu, en la televisió, en la ràdio, en els diaris, en la retolació, en l'etiquetatge comercial, en la llengua de les empreses, etc.? El futur depèn de quin grau de canvi és possible d'introduir en aquest tipus de comunicacions, que, com hem vist, poden arribar a tenir tan alt grau d'influència sobre les individualitzades a través, en especial, del canvi intergeneracional. És clar que si la situació continua com fins ara cal convenir que en l'ecosistema actual les comunicacions institucionalitzades encara no han aconseguit, en conjunt, un grau mínim de normalització, perquè moltes de les coses de la vida quotidiana no són en català. Per exemple l'etiquetatge comercial. En aquesta esfera gairebé tot és només en castellà o, en part, en anglès o en altres llengües europees. I és fàcil de veure com això pot contribuir a perpetuar una visió encara minoritzada del català. Tots aquests infants que són ensenyats en català a l'escola

veuen, per exemple, com les instruccions dels productes que consumeixen o de la publicitat, etc., no són en català, cosa que fàcilment els sobta, sobretot quan comencen a saber llegir. Per força, doncs, aquests infants han d'anar interioritzant que la seva llengua no és ben bé normal, que no es troba en moltes les funcions quotidianes bàsiques, en especial en el pla escrit, amb les corresponents repercussions simbòliques i ideològiques que això pugui comportar. De manera que si la situació continua així pot ser impossible d'evitar, com dèiem, la continuïtat d'un grau important de mentalitat de minoria —si a més a més creixen i observen que el seu codi no serveix per adreçar-se tampoc als ministeris del govern central, etc.— que pot posar en dificultat el mateix avenç del procés de normalització lingüística. Cal tenir en compte que cada generació pot definir la realitat de manera diferent a com la van definir els seus antecessors. BERGER I LUCKMANN (1966) ens han fet adonar de com cada grup generacional pot creure fàcilment que el món que ha rebut ha estat sempre així. Per a ells el present és immemorial, cosa que pot perfectament fer que molts joves de Catalunya creguin que aquesta ha estat sempre la situació, i que, ara, en un context més democràtic i, per tant, més «legítim» que en una dictadura, les raons de revolta puguin tenir menys força i hi hagi menys energia col·lectiva per modificar aspectes de la realitat lingüística. Com més aviat s'aconseguís avançar en la normalització del màxim nombre de comunicacions institucionalitzades molt millor per al futur de la llengua catalana.

Som lluny, doncs, encara d'aconseguir la normalitat en la totalitat de les comunicacions públiques. Però quina normalitat hem d'aconseguir? Com saber quan haurem aconseguit la normalització? Això que preocupa sovint a alguns pensadors del tema creiem que podria formular-se de la manera següent: els catalans han d'aspirar a ser tan normals com ho pugui ser una altra comunitat lingüística europea de demografia restringida, sigui o no políticament independent. És a dir, en el pla lingüístic no hem de ser menys que els suecs o els danesos, o els grecs, per exemple, sense deixar de tenir en compte, però, l'existència d'un gran contingent de població immigrada que necessita el seu temps i les seves condicions contextuais per seguir el procés habitual intergeneracional de plena integració cultural i lingüística. Això vol dir que cal tenir molt present l'escenari transnacional en què previsiblement s'haurà de desenvolupar la vida de la comunitat catalana ja ara i més encara en el futur. És impensable, per tant, que molts catalans puguin només «viure en català» en el futur. De manera que l'objectiu no pot ser pas el monolingüisme en la competència individual. No

només molts dels treballs científics —per citar un exemple ja força avançat— no seran només en català sinó que l'augment cap als mercats exteriors farà encara més necessari el coneixement pràctic d'altres llengües. Fixem-nos sinó en l'interès actual per l'anglès —la proliferació d'acadèmies, l'angoixa de força pares per tal que els fills el sàpiguen al màxim de bé, etc.— sense cap programa oficial de normalització. Cal ser probablement utòpics, però utòpics racionals, realistes i al màxim de pròxims de la població i de les seves necessitats i tenir molt presents els escenaris de context internacional. De fet, l'expansió d'altres llengües internacionals no té perquè ser negativa per al procés de normalització del català. El coneixement aprofundit i l'ús en determinades funcions de relació internacional de l'anglès, per exemple, no té perquè ser negatiu directament per al català sinó que fins i tot pot ser positiu, ja que pot reduir ostensiblement el pes del castellà com a llengua de relació exterior, amb la qual cosa el conflicte lingüístic pot ser a tres i no a dos, amb conseqüències positives per al codi petit. Igual com en les organitzacions en competència (Von BERTALANFFY, 1968), el perill de fricció i de conflicte lingüístic probablement ha de baixar si augmenta el nombre de les llengües implicades. Si l'impuls del català com a llengua bàsica d'activitat quotidiana continua i s'aprofundeix adequadament, no s'ha de tenir por del poliglòtisme de la població. La internacionalització, si s'emprèn un programa eficaç de poliglòtització, pot se favorable, en conjunt, per al català.

El que cal, per tant, és deixar de comparar el cas català amb les minories lingüístiques europees i fer-ho amb les comunitats normalitzades, independents o no, de demografia semblant, com dèiem abans. Els gal·lesos, sards, bretons, etc., no poden ser els models sinó els danesos o holandesos, per exemple. El que ja no es pot acceptar contemporàniament, si és que la comunitat catalana continua associada amb altres comunitats lingüístiques més grans en un mateix estat, és que aquesta associació política hagi necessàriament de repercutir sobre l'èxit del procés de normalització actualment emprès. Si fa falta cal arribar a la reforma de la Constitució i avançar cap a un model més acostat a l'experiència suïssa o belga que permeti un ecosistema més favorable a la llengua autòctona, perquè la pertinença a una mateixa organització política comuna no hauria de presentar dificultats importants per a la normalitat i estabilitat lingüística de les comunitats que no fossin majoritàries en el conjunt de l'Estat o de l'organització supranacional que fos. El camí, doncs, sembla ser un avenç convençut cap al poliglòtisme individual en el marc d'una clara determinació de les funcions hegemòniques del català en les comunicacions inte-

riors, sense oblidar, és clar, l'ús del castellà en aquells casos en què així sigui necessari. Cal, en definitiva, que els catalanoparlants deixin de ser bilingües i esdevinguin políglotes, és a dir, deixar de ser uns minoritaris estigmatitzats i passar a ser ciutadans europeus d'una comunitat normal, amb plenes funcions per al seu codi propi.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ARACIL, Lluís V., 1982, «Conflicte lingüístic i normalització lingüística a l'Europa nova», dins de: *Papers de sociolingüística*. Barcelona: La Magrana, pàg. 23-28.
- BASTARDAS i BOADA, Albert, 1985, «L'assimilació lingüística dels immigrants: l'experiència internacional i el cas de Catalunya», *Serra d'Or*, 312 (set.), pàg. 611-12.
- 1991, *Fer el futur. Sociolingüística, planificació i normalització del català*. Barcelona: Empúries.
- BERGER, Peter, i LUCKMANN, T., 1966, *The social construction of reality*. Harmondsworth, Middlesex: Penguin Books. (Trad. castellana *La construcción social de la realidad*. Buenos Aires: Amorrortu, 1968).
- CAPRA, Fritjof, 1982, *The turning point*. New York. Simon & Schuster. (Trad. cast. a Eds. Integral, *El punto crucial*. 1985).
- CORBEIL, Jean-Claude, 1980, *L'aménagement linguistiques du Québec*. Montréal: Guérin.
- HAUGEN, Einar, 1972, *The Ecology of Language*. Stanford, Cal.: Stanford University Press.
- MACKAY, William F., 1991, «The ecology of plurilingual societies». Ponència presentada al simposi *Estat i població plurilingüe* (Barcelona, 1991).
- MARGALEF, Ramon, 1991, *Teoría de los sistemas ecológicos*. Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona.
- Von BERTALANFFY, Ludwig, 1968, *General System Theory. Foundations, Development, Applications*. New York: George Braziller. (Trad. cast. *Teoría General de los Sistemas*. Madrid: Fondo de Cultura Económica, 1981).
- WIENER, Norbert, 1948, *Cybernetics*. New York: John Wiley & Sons.

